

BRIŽNE
PORODICE

Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje

UPUĆIVANJE PORODICA NA PROGRAM „BRIŽNE PORODICE”

SMJERNICE ZA CENTRE
ZA SOCIJALNI RAD
U CRNOJ GORI

Finansira
Evropska unija

Ministarstvo
rada i socijalnog
staranja

udruženje
Roditelji

unicef

za svako dijete

UPUĆIVANJE PORODICA NA PROGRAM „BRIŽNE PORODICE”

SMJERNICE ZA CENTRE
ZA SOCIJALNI RAD
U CRNOJ GORI

Izdavač

UNICEF Crna Gora

Članovi radne grupe

Svetlana Sovilj — Ministarstvo rada i socijalnog staranja
Vesna Pejović — Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija
Milica Marković — Ministarstvo zdravlja
Marica Stijepović — Centar za socijalni rad Podgorica
Irena Badnjar — JPU „Đina Vrbica”
Jasmina Pejović-Vuković — JPU „Đina Vrbica”
Dragana Pešić — Zavod za socijalnu i dječju zaštitu
Danijela Femić — Dom zdravlja Bijelo Polje
Katarina Čarapić — Udruženje „Roditelji”
Ida Ferdinandi — UNICEF Crna Gora
Nada Đurović-Martinović — UNICEF Crna Gora

Podgorica, mart 2024.

Naslovna fotografija: ©UNICEF Crna Gora/Duško Miljanić

Predmetne smjernice izrađene su u okviru inicijative koja je usmjerena na jačanje sistema dječje zaštite za prevenciju i zaštitu djece od svih oblika nasilja i eksploatacije. Program implementira Ministarstvo rada i socijalnog staranja u saradnji sa svim relevantnim institucijama, uz tehničku podršku UNICEF-a i finansijsku podršku Evropske unije.

Stavovi iznijeti u ovom dokumentu ne odražavaju nužno stavove UNICEF-a ni Evropske unije.

Zahvajujemo se prof. dr Džudi Hačins, koautorki programa „Brižne porodice za malu djecu”, na pregledu ovog dokumenta i vrijedim komentarima.

SADRŽAJ

1	O PROGRAMU „BRIŽNE PORODICE”	4
1.1	Ciljevi programa	4
1.2	Struktura i sadržaj programa	5
1.3	Način sprovođenja programa	7
1.4	Kome je program namijenjen?	8
2	USLOVI/KRITERIJUMI ZA UPUĆIVANJE PORODICA NA PROGRAM RODITELJSTVA	9
3	DEFINISANJE POSTUPKA UPUĆIVANJA KORISNIKA I PRAĆENJE POHAĐANJA PROGRAMA	10
4	FORMIRANJE RODITELJSKIH GRUPA	11
5	PREPORUKE ZA STIMULISANJE UČEŠĆA RODITELJA	12
6	KOMUNIKACIJA IZMEĐU CSR I FACILITATORA U TOKU I NAKON SPROVOĐENJA PROGRAMA	13
7	EVIDENCIJA	14
8	KORISTI PROGRAMA ZA PORODICE KOJE GA ZAVRŠE I BUDUĆI PRAVCI SARADNJE CSR I REALIZATORA PROGRAMA	15
9	PRILOZI	17
9.1	Obrazac za upis učesnika u program „Brižne porodice za malu djecu”	18
9.2	Registar prisustva	19
9.3	Profil roditelja – forma izvještaja facilitatora upućenog VS	20
9.4	Spisak partnera koji sprovode program „Brižne porodice” tokom proljeća 2024. godine	24
10	LITERATURA	25

1 O PROGRAMU „BRIŽNE PORODICE”

Kao odgovor na veoma rasprostranjeno nasilje nad djecom na globalnom nivou, raste interesovanje za različite načine sprečavanja tog nasilja koji su zasnovani na naučnim dokazima. Sve veći broj naučnih radova pokazuje da programi roditeljstva zasnovani na teoriji socijalnog učenja mogu biti djelotvorni u smanjenju stope nasilja nad djecom i poboljšati čitav niz s tim povezanih ishoda, kao što su vještine pozitivnog roditeljstva, briga i pažnja koje odgovaraju uzrastu djeteta, mentalno zdravlje roditelja. Jedan od takvih programa je i međunarodni program „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu” (1), koji je razvijen u saradnji SZO, UNICEF-a i eksperata s renomiranih univerziteta Oksford, Bangor i Kejptaun. Program podrazumijeva rad u grupi, namijenjen je roditeljima i primarnim starateljima djece uzrasta 2–9 godina, a osmišljen je za specifične potrebe zemalja niskog i srednjeg dohotka, kao intervencija sekundarne prevencije za porodice u riziku od lošeg postupanja prema djeci.

Od kraja 2017. godine, UNICEF i Vlada Crne Gore, uz podršku Evropske unije, ostvarili su značajan napredak u sprovođenju programa „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu”, u Crnoj Gori poznatog pod nazivom „Brižne porodice za malu djecu”. Do trenutka pisanja ovog dokumenta obučeno je ukupno 116 facilitatora (psihologa, pedagoga, medicinskih sestara, nastavnika, vaspitača i socijalnih radnika), koji program realizuju u domovima zdravlja, vrtićima, osnovnim školama, u okviru nevladinih organizacija i drugih ustanova. Program je od 2018. godine realizovan u trinaest opština: Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Kotor, Nikšić, Plav, Pljevlja, Podgorica, Tivat i Ulcinj, a od početka 2024. godine sprovodi se i u Tuzima, Herceg Novom i Baru. Obučeno je 10 nacionalnih supervizora i dva trenera. Tokom dvanaest ciklusa, 1.527 roditelja regrutovano je u program (11,33% očeva), a program je uspješno završilo ukupno 1.278 roditelja/staratelja. U evaluacijama programa, prije početka i na završetku, urađenim 2018. godine, koje su obuhvatile 82 roditelja/staratelja, ustanovljeno je značajno smanjenje grubog i nasilnog roditeljskog postupanja (70%). Uočen je napredak i u podržavanju pozitivnog ponašanja (11%) i postavljanju granica (14%), praćen smanjenjem disfunkcionalnog roditeljstva (25%), problema u ponašanju djeteta (31%) i depresije kod roditelja (45%). Slični rezultati ustanovljeni su i u rigorozno sprovedenim evaluacijama programa u drugim zemljama (Južnoafrička Republika, Tajland, Filipini).

Kako bi se pomoglo u institucionalizaciji, širenju i održivosti programa „Brižne porodice” u Crnoj Gori, krajem 2020. godine izrađena je studija izvodljivosti (2). Studija je dala preporuke za dalje širenje programa, uključujući izradu nacionalnih smjernica za međuresorno upućivanje roditelja na program.

1.1 CILJEVI PROGRAMA

Opšti cilj programa „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu” jeste da se smanji rizik od lošeg postupanja (nasilja) prema maloj djeci, te da se poboljša ponašanje djece u ugroženim porodicama tako što će se roditeljima pomoći da razviju vještine za uspostavljanje pozitivnog odnosa s djecom. Kada se koriste riječi „roditelji” i „roditeljstvo”, misli se na staratelje i njegovatelje djeteta, bez obzira na to da li su biološki roditelji djeteta ili ne.

Konkretni cilj programa je unapređenje pozitivnog roditeljskog ponašanja putem:

- razvijanja roditeljskih znanja, vještina i osjećaja kompetentnosti;
- unapređenja pozitivnih praksi roditeljstva;
- boljeg roditeljskog nadzora nad djecom;
- smanjenja nedosljednog i strogog disciplinovanja djece;
- unapređenja ponašanja i dobrobiti djeteta,

- unapređenja mentalnog zdravlja roditelja i društvene podrške roditeljstvu;
- boljeg poznavanja i veće upotrebe usluga socijalne zaštite u slučaju partnerskog nasilja ili bolesti u porodici;
- većeg angažovanja u školskim aktivnostima djeteta i procesu učenja u ranom djetinjstvu (3).

1.2 STRUKTURA I SADRŽAJ PROGRAMA

Program „Brižne porodice” podučava roditelje tehnikama nenasilnog disciplinovanja djece. Ove tehnike, u kombinaciji s poboljšanim davanjem uputstava i uspostavljanjem pravila i rutina, doprinose smanjenju onog dječjeg ponašanja koje obično vodi sukobu, a istovremeno čine svakodnevne situacije predvidljivijim i sigurnijim za dijete. Ovo se nadovezuje na komponentu izgradnje odnosa s djetetom putem koje se kod roditelja pospješuje osjećaj empatije, što im pomaže da svijet vide iz perspektive svoje djece.

Program „Brižne porodice” koristi kuću kao simbol da pokaže zašto je važno da roditelji grade snažan i pozitivan odnos sa svojom djecom (Slika 1). Zidovi kuće simbolizuju pozitivne i zdrave interakcije roditelja i djeteta – provođenje vremena s djetetom, jačanje jezičkih vještina, razgovor o osjećanjima, pohvale i podrška dobrom ponašanju. Pošto postavljaju osnovu dobrog roditeljstva, zidovi čine najvažniji dio programa. Prelaskom na „krov kuće”, usmjeravamo se na postavljanje granica, utvrđivanje kućnog reda i načine na koje se možemo nositi s lošim ponašanjem. Program, dakle, ima sljedeći sadržaj/strukturu (3):

a) Osnova: uspostavljanje ciljeva roditelja

Početni sastanak (preporučeno je da se obavi u vidu kućne posjete) prethodi grupnim radionicama, a obavlja se sa svakim roditeljem/porodicom ponaosob kako bi se odredili ciljevi, saznalo više o porodičnom kontekstu i popunio preprogramski upitnik (demografski podaci i prakse roditeljstva).

b) Gradivni blokovi za izgradnju „Kuće podrške”

Rad s grupom roditelja (koja obično broji 10–12 učesnika, a ne više od 15) kroz 12 sesija (koje se realizuju jednom sedmično):

Zidovi: Pozitivno roditeljstvo

Sesija 1: Vrijeme nasamo s djetetom (Slijedite interesovanja djeteta tokom vremena koje provodite nasamo.)

Sesija 2: Kaži što vidiš (Koristite riječi da opišete postupke svog djeteta.)

Sesija 3: Govoriti o osjećanjima

Sesija 4: Pohvala i nagrađivanje djece (Pohvalite ponašanje djeteta koje smatrate poželjnim. Koristite jednostavne nagrade da ohrabrite ponašanje koje dijete s teškoćom savladava.)

Sesija 5: Davanje konkretnih, pozitivnih i realnih uputstava

Krov: Postavljanje granica i disciplina

Sesija 6: Kućna pravila i ustaljene rutine (Budite dosljedni u pogledu kućnih pravila i ustaljene rutine djeteta.)

Sesija 7: Preusmjeravanje negativnog ponašanja (Preusmjerite dijete s negativnog na pozitivno ponašanje prije nego što problemi započnu.)

Sesija 8: Zamjena negativnog traženja pažnje i zahtjevnog ponašanja ignorisanjem i posvećivanjem pažnje drugačijem ponašanju

Sesija 9: Korišćenje posljedica kada dijete odbija da slijedi instrukcije ili pokazuje druge vidove nepoželjnog ponašanja

Sesija 10: Primirivanje kod agresivnog ponašanja djeteta

Sesija 11: Rješavanje sukoba u porodici (Uključite dijete u rješavanje problema da biste smanjili sukobe u porodici.)

Sesija 12: Osvrt na urađeno i kako dalje

Slika 1: Kuća podrške (3)

Kad roditelji posvete više vremena građenju pozitivnih odnosa sa svojom djecom, uglavnom im je potrebno manje vremena za kontrolisanje njihovog lošeg ponašanja. Što više vremena provedu u igri s djetetom i pohvalama, ono će se rjeđe loše ponašati i tražiti pažnju za takvo ponašanje. Razvijene vještine građenja pozitivnih odnosa pomažu da i roditelji i djeca osjećaju da uživaju podršku i ljubav. Jedan od pozitivnih ishoda jeste i manje stresa za roditelje. Kad je osnova kuće čvrsta, lakše je održavati krov.

Ako su zidovi loše napravljeni, od lošeg ili „negativnog materijala”, ili pak ako roditelji sve svoje vrijeme provode brinući o krovu (postavljajući pravila, disciplinujući i kažnjavajući svoju djecu), a zanemarujući gradnju čvrstih zidova, „Kuća podrške” će se urušiti. Djeca neće osjećati povezanost s roditeljima i biće emocionalno nesigurna, s tendencijom da se loše ponašaju. Roditelji će biti pod stresom i nesrećni.

Konačno, sunce koje obasjava „Kuću podrške” nazvano je „Sunce pozitivne pažnje”, čime se upućuje na to koliko je važno da djeca dobijaju što je moguće više pozitivne pažnje od svojih roditelja.

Ipak, treba istaći da sam sadržaj programa „Brižne porodice” čini tek jedan, manji dio onoga što je potrebno za njegovu uspješnu realizaciju. Roditeljima je od najveće koristi način na koji facilitatori realizuju program. Drugim riječima, način na koji facilitator vodi program važniji je od samog sadržaja (3).

1.3 NAČIN SPROVOĐENJA PROGRAMA

Voditelji sesija rade po dvoje u timu dok realizuju program.

Prije otpočinjanja sesija facilitatori organizuju početne sastanke (najbolje u vidu kućnih posjeta) sa svakom porodicom koja učestvuje u programu. Svrha tih sastanaka jeste da se što više sazna o konkretnom porodičnom okruženju, ciljevima roditelja i izazovima u vezi s njihovom djecom.

Tokom programa, grupe roditelja (poželjno je 10–15 učesnika po grupi) na sesijama istražuju osnovne teme roditeljstva, uključujući interakcije roditelja i djeteta, kontrolu stresa i izgradnju odnosa. Sve sesije počinju aktivnostima dobrodošlice, nastavljaju se razgovorom o aktivnostima urađenim kod kuće, a potom se radi uvod u osnovnu lekciju. Pred kraj svake sesije planiraju se nove aktivnosti koje roditelji treba da sprovedu kod kuće, nakon čega slijedi ritual završetka časa.

Sesije su veoma praktične i interaktivne, s puno vježbi koje se mogu svrstati u dvije osnovne grupe: one koje se rade sa čitavom grupom (grupne vježbe) i one koje se rade u parovima (vježba u parovima). Grupne vježbe poznate su i pod nazivom igre uloga. One roditeljima pružaju mogućnost da uvježbavaju novu roditeljsku vještinu u sigurnom ambijentu grupe prije nego što je isprobaju kod kuće sa svojom djecom. Tokom grupnih vježbi roditelji imaju priliku da igraju uloge i roditelja i djece. Time im se pomaže da uvježbavaju nove roditeljske pristupe, ali i da vide svijet očima svog djeteta.

Tokom svake sesije učesnicima se zadaju aktivnosti koje treba da primjenjuju i vježbaju kod kuće, a kojima se utvrđuje ono naučeno tokom časa. Zadate aktivnosti su, dakle, uvijek povezane s osnovnim „gradivnim materijalom” obrađenim na času. To je presudno važan dio programa. Učesnici će promijeniti svoje ponašanje i stavove samo ako te promjene primijene i uvježbavaju u sopstvenom životu (do promjene dovodi ono što rade kod kuće). Naredna sesija započinje razgovorom o aktivnostima rađenim kod kuće u toku prethodne sedmice. Time se roditeljima pruža prilika da podijele s drugima svoje uspjehe i pozitivna iskustva, a ako žele, i da govore o promjenama koje su uočili u sopstvenom životu ili u ponašanju svoje djece.

Ako je to izvodljivo, voditelji programa ponekad obilaze učesnike u njihovim domovima kako bi ih dodatno podržali u sprovođenju aktivnosti naučenih tokom grupnog rada, ili pak da bi pomogli onima koji su propustili određeni dio programa. To je prilika da se radi nasamo sa starateljima i da se, po potrebi, pruži dodatna podrška.

Sprovođenje programa „Brižne porodice” od facilitatora zahtijeva (3):

1. Da koristi kolaborativni pristup učenju, kojim se osnažuju roditelji

Kao voditelji programa, facilitatori su saradnici roditelja, njihovi partneri u nastojanjima da utvrde planove i uvježbaju aktivnosti koje će im pomoći da unaprijede život kod kuće. Može se reći da su roditelji eksperti kada je riječ o poznavanju sopstvene djece i okolnosti u kojima žive. Mnogi od njih već praktikuju brojne pozitivne načine odgajanja djece. Ostali će biti u stanju da sami, uz usmjeravanje, utvrde načine na koje mogu unaprijediti sebe kao roditelje. Zadatak facilitatora jeste da pomogne roditeljima da sami uče kako da ostvare svoje ciljeve. Kada roditelji sami nešto nauče, to znači da su zaista ovladali vještinama koje će im pomagati i nakon što se program završi.

2. Da bude uzor ponašanja kakvo želi da roditelji razviju prema svojoj djeci

Facilitatori treba da se ophode prema roditeljima na isti način na koji žele da se oni (roditelji) ponašaju prema svojoj djeci. Na primjer, ako facilitatori na času koriste kolaborativni pristup, ako često hvale roditelje, ako su aktivni slušaoci i daju pozitivna uputstva, i roditelji će takav pristup primijeniti u odnosu sa svojom djecom.

3. Da prati tempo roditelja, da se potruži da niko ne zaostaje

Program „Brižne porodice” uvodi mnoge koncepte i ponašanja koji su za roditelje novina. Stoga je očekivano što se neki roditelji, posebno u početku, opiru da primijene novi pristup u postupanju prema svojoj djeci.

Neki, opet, imaju poteškoća da razumiju neke malo složenije strategije, na primjer, „kaži što vidiš”, ignorisanje izazovnog ili negativnog ponašanja djeteta radi privlačenja pažnje i sl. Važno je da facilitatori slijede tempo roditelja prilikom realizacije programa i da se postaraju da svi učesnici u grupi nauče konkretnu vještinu pozitivnog roditeljstva koja se obrađuje na času prije nego što pređu na novi sadržaj. Gradnja „Kuće podrške” je proces koji se odvija korak po korak.

4. Da bude aktivni slušalac

5. Da se upozna s razvojnim fazama i sposobnostima djece

6. Da učini da sesije budu ugodno okruženje za učenje

Roditelji će željeti da dolaze na sesije i da učestvuju u aktivnostima ukoliko facilitatori stvore okruženje koje je toplo, otvoreno i u kojem učesnici osjećaju da su poštovani.

Za vođenje radionica pripremljen je priručnik za facilitatore, dok polaznici dobijaju priručnik za roditelje.

1.4 KOME JE PROGRAM NAMIJENJEN?

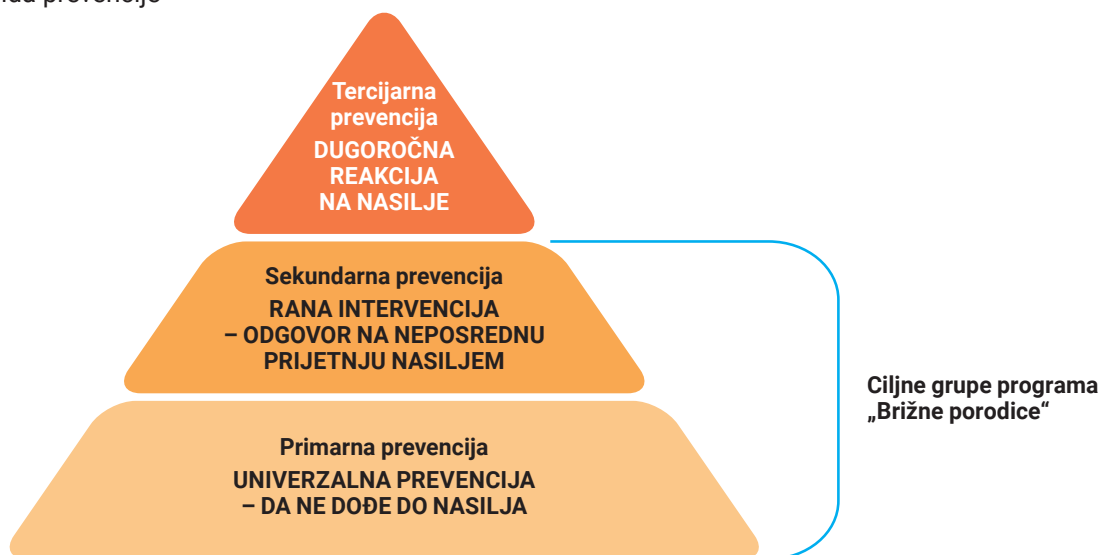
Po originalnoj zamisli, program je namijenjen:

- porodicama u riziku od slabijeg socio-ekonomskog statusa;
- primarnim starateljima djece uzrasta od 2 godine do 9 godina;
- djeci u riziku od nasilja ili zanemarivanja (4).

Program je osmišljen kao intervencija sekundarne prevencije za porodice u riziku od lošeg postupanja prema djeci. Imajući u vidu visoke stope nasilnog disciplinovanja u Crnoj Gori (5), a i da bi se izbjegla stigmatizacija programa, on se u našoj zemlji nudi i kao program primarne, odnosno univerzalne prevencije nasilja (Slika 2), i kao intervencija sekundarne prevencije za porodice u riziku.

Centri za socijalni rad mogu značajno pomoći da se porodicama u riziku olakša pristup programu „Brižne porodice” kroz upućivanje na program.

Slika 2: Piramida prevencije

2 USLOVI/KRITERIJUMI ZA UPUĆIVANJE PORODICA NA PROGRAM RODITELJSTVA

Centar za socijalni rad (u daljem tekstu: CSR) upućuje roditelje na program „Brižne porodice” ukoliko se tokom postupka procjene i rada na predmetu pokaže da porodica prolazi kroz neku veću krizu, da se suočava s teškoćama i rizicima koji bi se lakše prevazišli ili preduprijedili ako bi se radilo na jačanju roditeljskih kompetencija. Za upućivanje na program razmatraju se porodice koje pripadaju sljedećim kategorijama:

- porodice koje su korisnici materijalnog obezbjeđenja (u daljem tekstu: MO);
- jednoroditeljske porodice koje su korisnici MO;
- hraniteljske porodice;
- porodice koje su korisnici MO i imaju djecu sa smetnjama u razvoju (uz napomenu da u ovom trenutku program nije prilagođen djeci sa smetnjama u razvoju, kao i da uspješan rad s ovom ciljnom grupom iziskuje znanje i iskustvo facilitatora u radu s djecom sa smetnjama u razvoju i njihovim roditeljima);
- romske i egipćanske porodice koje su korisnici MO;
- porodice u postupku razvoda, posebno onih koji su procijenjeni kao visokokonfliktni (što iziskuje dodatni rad CSR s porodicama mimo programa „Brižne porodice”);
- roditelji koji su razvedeni i koji sa svojom djecom provode najmanje dva dana sedmično (kako bi imali prilike za uvježbavanje vještina s djecom);
- porodice čija djeca imaju probleme u ponašanju, odnosno koje su evidentirane za praćenje od strane CSR zbog problema u ponašanju djece;
- porodice u kojima CSR sprovodi nadzor nad vršenjem roditeljskog prava;
- porodice koje imaju određene krize, poteškoće i rizike (na primjer smetnje u razvoju, nasilje u porodici itd.), a koje su određene za praćenje od strane CSR;
- porodice izbjeglice i migranti.

Kao prvi korak ka planiranju ovog vida podrške, neophodno je da postoji saglasnost / dobrovoljni pristanak roditelja za učešće u programu. Takođe, da bi se roditelji uključili u program, u domaćinstvu treba da postoje minimalni uslovi bezbjednosti, što znači da nema akutne faza nasilja u porodici ili akutne epizode bolesti zavisnosti.

Veoma je važna procjena voditelja slučaja (u daljem tekstu: VS) o upućivanju porodice na program roditeljstva – u smislu kapaciteta i mogućnosti konkretnog roditelja da u datom periodu pohađa tromjesečni program. Potrebno je uzeti u obzir snage, kapacitete i znanja roditelja, njihovu motivaciju, kao i cjelokupnu porodičnu dinamiku.

Dobra procjena VS podrazumijeva i dobru upoznatost s ciljevima, strukturom programa i saradničkim pristupom na kome počiva. Važno je da VS ima pozitivan stav prema programu i da shvata koje koristi on može imati za roditelje. Takođe je potrebno da prisustvuje prezentaciji programa namijenjenoj VS, da ima pristup smjernicama, pisanim materijalima, kontaktima facilitatora, ažuriranom spisku pružalaca usluga programa i sl.

3 DEFINISANJE POSTUPKA UPUĆIVANJA KORISNIKA I PRAĆENJE POHAĐANJA PROGRAMA

Nakon inicijalne procjene stanja, potreba i rizika, voditelj slučaja (VS) u saradnji s roditeljima/roditeljem kreira plan usluga. U njemu se kao jedan od zadataka/obaveza i ciljeva definiše pohađanje programa „Brižne porodice” kako bi se ojačale snage i kompetencije roditelja za prevazilaženje određenih poteškoća. Cilj i svrha pohađanja programa treba da budu jasno predloženi roditelju. Plan usluga definiše i ulogu facilitatora, koji po završetku programa treba da informiše VS o redovnosti pohađanja sesija i napretku roditelja u pogledu usvajanja i primjene roditeljskih alata koje ovaj program nudi.

Voditelj slučaja koji upućuje porodicu na program pismenim putem upoznaje facilitatora s procjenom stanja, snagama, potrebama i rizicima u porodici.

Važno je da VS prisustvuje početnom sastanku (kućnoj posjeti) porodice i facilitatora, koji na taj način dobija jasniji uvid u konkretnu porodičnu situaciju. Osim toga, time se roditeljima šalje jasna poruka da će kroz cijeli proces programa imati podršku i VS i facilitatora.

Tokom sprovođenja programa, facilitator putem telefonskih poziva obavještava roditelje o mogućnostima da nadoknade sesije koje su iz opravdanih razloga propustili, ili im, po potrebi, organizuje dodatne individualne sesije, u skladu s ustaljenom praksom. Međutim, ukoliko neko odsustvuje sa sesija bez opravdanog razloga, facilitator se konsultuje sa VS kako bi se našao način da se tom roditelju pruži intenzivnija stručna podrška i planiraju individualni susreti.

4 FORMIRANJE RODITELJSKIH GRUPA

Potrebno je da VS u svakom trenutku zna ko su facilitatori koji sprovode program na teritorije određene opštine, kao i da bude upoznat s dinamikom realizacije programa (kad grupe počinju s radom). U aneksu Smjernica nalazi se spisak ustanova koje sprovode program u toku proljeća 2024. Taj spisak će se ažurirati dva puta godišnje i dostavljati centrima u opštinama u kojima se sprovodi program.

Imajući u vidu da se neophodna iskustva za kvalitetno vođenje roditeljskih grupa stiču samim sprovođenjem sesija, CSR upućuju roditelje onim facilitatorima koji su već sprovodili program i to makar dva puta.

Ukoliko se roditelji upućuju na program koji se realizuje u predškolskoj ustanovi, CSR će voditi računa da to bude predškolska ustanova koju pohađaju njihova djeca.

Pri formiranju grupe, ustanove koje provode program, odnosno facilitatori, obavještavaju CSR i uključuju preporučeni broj njihovih korisnika. Facilitatori mogu da odbiju CSR ako u grupi, shodno Smjernicama, nema više mjesta, ili ako se tokom početnog razgovora ocijeni da roditelj nije spreman ili nema mogućnosti za uključivanje u program.

Grupe mogu biti mješovite ako su roditelji iz sličnog lokalnog konteksta (imajući u vidu potrebu razvijanja tolerancije na različitosti u društvu). Preporuka je da učesnici koje upućuje centar čine najviše 25% grupe, a mogu se formirati i posebne grupe roditelja sličnih životnih situacija, okolnosti i izazova, koje mogu da služe i kao grupe samopomoći.

Preporučuje se da grupe roditelja na koje CSR upućuje korisnike ne broje više od 12 učesnika.

5 PREPORUKE ZA STIMULISANJE UČEŠĆA RODITELJA

Tokom početnog razgovora (kućne posjete), facilitatori s posebnom senzibilnošću pristupaju ranjivim kategorijama roditelja, nastojeći da ih ohrabre, motivišu i da što bolje razumiju dileme i izazove s kojima se nose.

Roditelji s kojima CSR rade često se suočavaju s različitim izazovima i barijerama, koje mogu otežati njihovo pohađanje programa. Da bi se roditelji stimulisali da učestvuju u programu, preporučuju se sljedeće mjere:

- obezbjeđivanje prijatnog ambijenta i osvježenja za učesnike;
- higijenski paketi;
- besplatan ili plaćen prevoz;
- mogućnost jutarnjih i popodnevni termina održavanja programa;
- mogućnost boravka/čuvanja/animiranja djece u zasebnoj prostoriji dok je roditelj na sesiji;
- prevođenje na drugi jezik;
- nakon završenog programa, organizacija proslave i dodjela sertifikata za učesnike programa (uz eventualno učešće djece);
- ukoliko postoji mogućnost, održavanje programa u lokalnoj zajednici, na primjer u prostorijama mjesne zajednice ili partnerskih organizacija, pod uslovom da ne izazivaju stigmatu;
- redovni i po potrebi dodatni telefonski pozivi, kućne posjete i sastanci s roditeljima.

Kad je riječ o terminima održavanja sesija, dosadašnje iskustvo pokazuje da je važno da se roditelji odmah (ili ubrzo) nakon regrutacije uključe u rad grupe.

6 KOMUNIKACIJA IZMEĐU CSR I FACILITATORA U TOKU I NAKON SPROVOĐENJA PROGRAMA

Neophodna je direktna komunikacija VS i facilitatora, kroz pisanu komunikaciju i putem telefona.

Po završetku programa facilitator informiše VS o aktivnosti i postignućima učesnika – o redovnosti pohađanja sesija, stepenu učešća, o usvojenim alatima, realizaciji domaćih zadataka i stepenu zadovoljstva programom. U te svrhe facilitator koristi:

- obrazac za upis (u prilogu);
- evidenciju prisustva (u prilogu);
- profil roditelja (u prilogu).

Evidencija facilitatora služi za uvid VS u učešće i napredak roditelja i **ne** može se koristiti u druge svrhe, pa ni u svrhu sudskih postupaka.

CSR ima „List praćenja”, u kojem evidentira kontakte s porodicom.

Ukoliko se u toku samog programa dese značajne promjene u porodici, ili ako facilitatori imaju opravdane sumnje i zabrinjavajuće informacije u vezi s bezbjednošću djeteta u porodici, u obavezi su da ih odmah podijele sa VS, s tim da o tome prethodno informišu roditelje. Na nivou grupe važi pravilo o povjerljivosti, pa posebnu pažnju treba posvetiti razgovoru s roditeljima u kojem će im se pojasniti koje informacije će biti dijeljene sa VS. Ako se informacije prenesu VS, a roditelji o tome ne budu obaviješteni, takav propust može ozbiljno ugroziti odnos facilitatora i roditelja. Naravno, isto važi i za informacije koje VS dijeli s facilitatorom.

Važno je istaći da su facilitatori zaduženi samo za sprovođenje programa, dok CSR i dalje vrše svoju ulogu voditelja slučaja. Čitav proces zahtijeva dobru komunikaciju facilitatora i VS, a nekad je važno da u nju budu uključeni i roditelji.

7 EVIDENCIJA

U prethodnom odjeljku definisani su načini evidentiranja rada s roditeljima.

Pored toga, VS evidentira pohađanje programa kroz Integrirani informatički sistem socijalnog staranja, u odjeljku usluga (opcija „Drugo”).

I CSR i pružaoci usluga programa „Brižne porodice” unose u postojeće godišnje izvještaje detaljne informacije o programu. One uključuju broj porodica koje su pohađale program, napomene o koristima za roditelje i djecu, izazovima, načinima da se unaprijedi saradnja.

8 KORISTI PROGRAMA ZA PORODICE KOJE GA ZAVRŠE I BUDUĆI PRAVCI SARADNJE CSR I REALIZATORA PROGRAMA

Pohađanje programa „Brižne porodice” roditeljima pruža doživljaj i iskustvenu potvrdu pozitivne promjene na ličnom nivou. Osjećaj da su prihvaćeni, saslušani bez kritike i osuđivanja, a njihove emocije uvažene, ima brojne pozitivne efekte na mentalno zdravlje roditelja, što se potom prirodno odražava i na odnose s djecom. U konačnom, cijela porodica osjeća koristi od pohađanja ovog programa.

U slučajevima kad postoji rizik da djeca budu izmještena iz porodice (u zavisnosti od prirode rizika), važno je da VS na početnom sastanku roditeljima objasni cilj/svrhu učestvovanja u programu i predoči im da će završavanje programa biti važan pokazatelj njihovog kapaciteta i motivacije da održe porodicu na okupu. Međutim, treba im saopštiti i to da sâm sertifikat o završenom programu nije dovoljan za pozitivno mišljenje, već da će se uzeti u obzir sve informacije koje dostavlja facilitator, procjena VS o kapacitetima roditelja i stanju u porodici, kao i postojanje drugih rizika.

Ako su u program uključeni roditelji koji ne žive sa svojom djecom, ali imaju kontakt s njima, oni koji nadgledaju kontakte (ukoliko su kontakti nadgledani) treba da budu upoznati s programom „Brižne porodice”.

U perspektivi, potrebno je razmotriti mogućnost da pohađanje programa bude obavezno za neke roditelje. Na primjer, ta bi se obaveza mogla uključiti u vaspitne naloge za maloljetnike ili primijeniti u slučajevima nasilja u porodici, posebno ako postoji rješenje o upućivanju na individualni ili grupni tretman (uz osiguranje tajnosti podataka).

U domenu evidencija, treba razmisliti o tome da se u Integrisanom informatičkom sistemu socijalnog staranja „usluge socijalne i dječje zaštite” dopune opcijom „program roditeljstva”. To bi omogućilo da se lakše evidentira broj roditelja koje je na program uputio CSR.

9 PRILOZI

Obrazac za upis učesnika u program „Brižne porodice za malu djecu”

Registar prisustva

Profil roditelja – forma izvještaja facilitatora upućenog VS

Spisak partnera koji sprovode program „Brižne porodice” tokom proljeća 2024. godine

9.1 OBRAZAC ZA UPIS UČESNIKA U PROGRAM „BRIŽNE PORODICE ZA MALU DJECU”

Ovaj obrazac treba popuniti prilikom upisivanja u program, unoseći ime i relevantne podatke o pojedincima koji će učestvovati u programu. Obrazac se popunjava samo jednom, prije početka grupnih sesija. Informacije unijete u ovaj obrazac povjerljive su i dostupne samo onima koji su direktno uključeni u program.

Ime roditelja/staratelja				
Starost		Pol (zaokružiti)	MUŠKI	ŽENSKI
Ime voditelja programa				
Organizacija				
Naziv grupe		Mjesto		
Datum popunjavanja				

1. Da li je roditelj/staratelj pristao da prisustvuje grupnim sesijama?	DA	NE
2. Da li mu/joj odgovaraju dan i vrijeme održavanja grupne sesije?	DA	NE
3. Da li je mjesto na kojem se obuka održava na pješačkoj udaljenosti od porodičnog doma?	DA	NE
4. Ako nije, da li je potreban prevoz?	DA	NE
5. Da li je potrebno obezbijediti čuvanje djece tokom trajanja grupnih sesija?	DA	NE
6. Postoje li neki izazovi koji bi mu/joj otežali prisustvo? (npr. logistika, drugi sastanci u zajednici, praznici itd.)	DA	NE

Ako je odgovor da, koji su to izazovi? (Molimo Vas da upišite u prostor ispod.)

--

9.2 REGISTAR PRISUSTVA

Imena voditelja programa		1.				Naziv grupe							
		2.				Mjesto grupne sesije							

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
		Datum:	Datum:	Datum:	Datum:	Datum:	Datum:	Datum:	Datum:	Datum:	Datum:	Datum:	Datum:

Ime i prezime	Identif. broj	1		2		3		4		5		6		7		8		9		10		11		12	
		G	KP	G	KP	G	KP	G	KP	G	KP	G	KP	G	KP	G	KP	G	KP	G	KP	G	KP	G	KP
1.																									
2.																									
3.																									
4.																									
5.																									
6.																									
7.																									
8.																									
9.																									
10.																									
11.																									
12.																									

Uputstvo za popunjavanje Registra prisustva:

- Facilitatori treba da unesu imena prijavljenih roditelja i odgovarajući identifikacioni broj prije početka programa. Indentifikacioni broj mora biti isti kao onaj na individualnim pretprogramskim upitnicima.
- Na kraju svake sesije, voditelji programa će navesti ko je prisustvovao grupnoj sesiji upisujući znak ✓ (za one koji su prisustvovali) ili x (za one koji nisu prisustvovali) pored svakog imena u koloni 'G'.
- Ako je voditelj programa imao kućnu posjetu (KP) kod korisnika koji je propustio sesiju, ili je s njim/njom imao individualni sastanak, telefonski ili video-razgovor (na primjer, preko Zuma ili Vajbera), treba staviti znak ✓ u koloni 'KP'. Na kraju nedjelje, treba staviti znak x u koloni 'KP' pored imena onih učesnika koji nisu imali kućnu posjetu, individualni sastanak, telefonski ili video-razgovor (na primjer, preko Zuma ili Vajbera).
- Dosljednom primjenom koraka 2 i 3, nakon 12 sesija, sva 'G' i 'KP' polja treba da sadrže znak ✓ ili x.
- Slanje tekstualnih poruka (SMS, Vajber) u redu je, ali ih ne treba računati kao nadoknađivanje (u slučaju tekstualnih poruka, preko Vajbera ili SMS-om, u koloni 'KP' treba zadržati znak x).

9.3 PROFIL RODITELJA

Molimo Vas da koristite ovaj obrazac kako biste zabilježili nedjeljne informacije o svakom pojedinačnom roditelju koji pohađa program „Brižne porodice za malu djecu”. Informacije će se koristiti kao pomoć u procjeni primijećenih promjena i izazova s kojima se roditelj suočava tokom programa. Informacije date u ovom obrascu povjerljive su i mogu biti dostupne samo relevantnom osoblju u okviru programa.

Na kraju programa, prva strana se može izdvojiti ako će podatke sa narednih stranica čuvati ili evidentirati neko drugi.

Ovaj obrazac je prilagođena verzija obrasca organizacije *Clowns without borders South Africa*.

Ime roditelja/staratelja					
Jedinstveni identifikacioni broj					
Kontakt					
Ime djeteta		Pol djeteta	M	Ž	Uzrast djeteta
Alternativni staratelj					
Ime voditelja programa					
Organizacija					
Naziv grupe		Mjesto			

MOLIMO VAS DA UNESETE JEDINSTVENI IDENTIFIKACIONI BROJ (ID) UČESNIKA PROGRAMA _____

Bilješke o kućnoj poseti prije početka programa			
Cilj roditelja/staratelja			
SESIJA 1	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla? Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije? <i>Opisati motivaciju roditelja, stepen angažovanosti, ispunjenost zadataka, navesti praktične primjere naučenog.</i>			

SESIJA 2	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti (ili tzv. domaći zadatak s prethodne sesije)?	DA	NE
S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla? Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?			
SESIJA 3	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE
S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla? Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?			
SESIJA 4	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE
S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla? Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?			
SESIJA 5	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE
S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla? Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?			

SESIJA 6	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE

S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla?

Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?

SESIJA 7	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE

S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla?

Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?

SESIJA 8	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE

S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla?

Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?

SESIJA 9	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE

S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla?

Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?

SESIJA 10	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE
S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla? Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?			
SESIJA 11	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE
S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla? Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?			
SESIJA 12	Da li je roditelj/staratelj prisustvovao grupnoj sesiji?	DA	NE
	Ako nije, da li je učestvovao/učestvovala u kućnoj posjeti?	DA	NE
	Da li obavlja svoje kućne aktivnosti?	DA	NE
S kojim izazovima se suočio/suočila, koje uspjehe je postigao/postigla? Da li je bilo nečega što je roditelja zabrinulo tokom sesije?			

9.4 SPISAK PARTNERA KOJI SPROVODE PROGRAM „BRIŽNE PORODICE” TOKOM PROLJEĆA 2024. GODINE

OŠ „Meksiko”, Bar
NVO „Crnogorska iskra”, Berane
Dom zdravlja Bijelo Polje
JPU „Dušo Basekić”, Bijelo Polje
OŠ „Risto Ratković”, Bijelo Polje
NVO „Prima”, Budva
JPU „Irena Radović”, Danilovgrad
JPU „Naša radost”, Herceg Novi
JU Resursni centar za sluh i govor „Dr Peruta Ivanović”, Kotor
JPU „Dragan Kovačević”, Nikšić
JPU „Eko bajka”, Pljevlja
JPU „Đina Vrbica”, Podgorica
JPU „Ljubica Popović”, Podgorica
NVU „Roditelji”, Podgorica (i Tivat)
HELP, Podgorica
NVO Psihološka asocijacija Crne Gore, Podgorica
JPU „Majka Tereza”, Tuzi
OŠ „Mahmut Lekić”, Tuzi
JPU „Solidarnost”, Ulcinj

10 LITERATURA

- (1) World Health Organization (Svjetska zdravstvena organizacija). Veb-stranica posvećena programu Parenting for Lifelong Health („Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu”): <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/parenting-for-lifelong-health/young-children>
- (2) Mekoi, A. „Širenje programa ‘Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu’ u Crnoj Gori: Studija izvodljivosti”. Podgorica: UNICEF Crna Gora; 2021: <https://www.unicef.org/montenegro/izvjestaji/%C5%A1irenje-programa-%E2%80%9Eroditeljstvo-za-cjelo%C5%BEivotno-zdravlje-za-malu-djecu-u-crnoj-gori>
- (3) Hačins, DŽ. i Lahman, DŽ. (četvrto izdanje). „Roditeljstvo za cjeloživotno zdravlje za malu djecu: Priručnik za voditelje programa”; 2017. Licencirano od strane ©Creative Commons.
- (4) CWBSA. „Parenting for Lifelong Health for Young Children Programme: Implementation Guide for Service Providers”. CWBSA.
- (5) MONSTAT i UNICEF. „Istraživanje višestrukih pokazatelja Crna Gora — MICS 2018”. Podgorica: MONSTAT i UNICEF, 2018: <https://www.unicef.org/montenegro/izvjestaji/istra%C5%BEivanje-vi%C5%A1estrukih-pokazatelja-2018>

UPUĆIVANJE PORODICA NA PROGRAM „BRIŽNE PORODICE”

SMJERNICE ZA CENTRE
ZA SOCIJALNI RAD
U CRNOJ GORI